

การวัดมูลค่ายุติธรรมของเครื่องมือทางการเงิน

วิเชษฐ์ โจนสุกาญจน

ผู้อำนวยการฝ่ายการเงินและการบัญชี

สถาบันคุ้มครองเงินฝาก

ดร.ศิลปพร ศรีจันเพชร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการบัญชี

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กรรมการมาตรฐานการสอบบัญชี อนุกรรมการกลั่นกรองมาตรฐานการบัญชี

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการวัดมูลค่ายุติธรรมของเครื่องมือทางการเงิน โดยอธิบายถึงข้อกำหนดของ IFRS 9 ในส่วนที่เกี่ยวกับการวัดมูลค่ายุติธรรมของเครื่องมือทางการเงิน รวมถึงอธิบายวิธีการวัดมูลค่ายุติธรรม

คำสำคัญ: มูลค่ายุติธรรม เครื่องมือทางการเงิน การวัดมูลค่า

Fair Value Measurement of Financial Instruments

Wichet Rojanasukarn

*Vice President, Finance and Accounting,
Deposit Protection Agency*

Dr.Sillapaporn Srijunpetch

*Assistant Professor of Department of Accounting,
Thammasat Business School, Thammasat University.
The Accounting Profession Committee on Auditing and Accounting Standard Review Subcommittee,
Federation of Accounting Professions*

ABSTRACT

This article aims to present fair value measurement of financial instruments by explaining IFRS requirements concerning fair value measurement of financial instruments. It also demonstrates models of fair value measurement.

Keywords: Fair Value, Financial Instruments, Measurement

มูลค่ายุติธรรม

มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 13 เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม ของสภาวิชาชีพบัญชี ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “มูลค่ายุติธรรม (Fair Value) เป็นราคาที่ได้รับจากการขายสินทรัพย์ หรือจะจ่ายเพื่อโอนหนี้สินในรายการที่เกิดขึ้นในสภาพปกติระหว่างผู้ร่วมตลาด (Market Participant) ณ วันที่มีการวัดมูลค่า (Exit Price)” ทั้งนี้ ผู้ร่วมตลาด (Market Participant) หมายถึง ผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดหลัก (Principal Market) หรือตลาดที่ให้ประโยชน์สูงสุด สำหรับสินทรัพย์นั้นหรือหนี้สินนั้น ซึ่งต้องมีความเป็นอิสระจากกัน มีความรอบรู้ ความเข้าใจอย่างสมเหตุสมผลเกี่ยวกับสินทรัพย์หรือหนี้สินดังกล่าว ต้องสามารถที่จะเข้าทำรายการสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สินนั้นได้ และต้องเต็มใจที่จะเข้าทำรายการสำหรับสินทรัพย์นั้นหรือหนี้สินนั้น

จากคำนิยามข้างต้น มูลค่ายุติธรรมเป็นการวัดมูลค่าที่อ้างอิงตลาด (มิใช่การวัดมูลค่าที่เป็นการเฉพาะของกิจการใดกิจการหนึ่ง) สินทรัพย์และหนี้สินบางอย่างอาจมีรายการในตลาดที่สังเกตได้ (Observable Inputs) หรือมีข้อมูลอยู่ในตลาด เช่น หลักทรัพย์ในความต้องการของตลาด ในขณะที่สินทรัพย์และหนี้สินอื่นอาจไม่มีรายการในตลาดที่สามารถสังเกตได้ (Unobservable Inputs) หรือไม่มีข้อมูลในตลาดที่เพียงพอ เช่น รายการขาดทุนจากการด้อยค่าของค่าความนิยม เป็นต้น

กิจการสามารถใช้ข้อมูลภายในกิจการสำหรับข้อมูลที่ไม่สามารถสังเกตได้ แต่ต้องปรับปรุงข้อมูลดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นว่ามีผู้ร่วมตลาดใช้ข้อมูลที่แตกต่างจากกิจการหรือไม่ หรือข้อมูลกิจการเป็นข้อมูลเฉพาะที่แตกต่างจากผู้ร่วมตลาดอื่น ทั้งนี้ กิจการไม่จำเป็นต้องใช้ความพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อสมมติของผู้ร่วมตลาดหลัก เพียงแต่ต้องพิจารณาข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับข้อสมมติของผู้ร่วมตลาดในขณะนั้นอย่างสมเหตุสมผล ซึ่งไม่มีหลักฐานขัดแย้งอื่น

การวัดมูลค่ายุติธรรม

สำหรับความสำคัญของการวัดมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Measurement) คือ ความเชื่อถือได้หรือความสมเหตุสมผลของมูลค่ายุติธรรมนั้น ซึ่งความเชื่อถือได้ (Reliability) ตามกรอบแนวคิดสำหรับการรายงานทางการเงินไม่อาจนำมาใช้กับการวัดมูลค่ายุติธรรมได้ กรอบแนวคิดฯ จึงได้ตัดลักษณะความเชื่อถือได้ออกไป และให้ความสำคัญกับการเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรม (Faithful Representation) โดยการได้มาซึ่งมูลค่ายุติธรรมอาจได้มาจากราคาตลาดที่มีสภาพคล่อง (Active Market) หรือการประเมินราคาโดยอาศัยเทคนิคการวัดมูลค่า (Valuation Technique) วิธีวัดมูลค่ายุติธรรม จำแนกได้เป็น 3 วิธี คือ วิธีราคาตลาด (Market Approach) (2) วิธีราคาทุนเปลี่ยนแปลง (Cost Approach) และ (3) วิธีกระแสเงินสด (Income Approach)

วิธีราคาตลาดเป็นการวัดมูลค่ายุติธรรม โดยอ้างอิงราคาและข้อมูลที่เกิดจากรายการในตลาด (Market Transactions) ซึ่งเกี่ยวข้องกับสินทรัพย์และหนี้สินที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือที่สามารถเปรียบเทียบกันได้ เช่น ราคาปิด (Quoted Price) ของหลักทรัพย์ที่มีการซื้อขายคล่องในตลาด

วิธีราคาทุนเปลี่ยนแปลงเป็นการวัดมูลค่ายุติธรรม โดยใช้ราคาทุนเปลี่ยนแปลงสินทรัพย์ (Current Replacement Cost) ที่ต้องการวัดมูลค่า ซึ่งต้องคำนึงถึงความเสี่ยงต่างๆ เช่น ความล้าสมัยทางกายภาพ และเทคโนโลยี

วิธีกระแสเงินสดเป็นการวัดมูลค่ายุติธรรมโดยประมาณกระแสเงินสดหรือรายได้แล้วคิดลดมาเป็นมูลค่าปัจจุบัน นั่นคือ มูลค่ายุติธรรมจะสะท้อนถึงมูลค่าปัจจุบันที่คาดหวังของตลาด (Current Market Expectations) โดยแบบจำลองการคำนวณมูลค่าจะเข้ามามีบทบาทในการวัดมูลค่ายุติธรรม เช่น Option-pricing Model, Black-Scholes Model และ Binomial Model

กิจการควรวัดมูลค่าถึงความสม่ำเสมอสำหรับเทคนิคในการวัดมูลค่ายุติธรรม กล่าวคือ หากใช้เทคนิคใดควรวัดมูลค่าด้วยวิธีที่สม่ำเสมอ ทั้งนี้ กิจการสามารถเปลี่ยนเทคนิคได้หากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนมูลค่ายุติธรรมในสถานการณ์ในขณะนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น เช่น มีตลาดใหม่เกิดขึ้นหรือสถานะของตลาดเปลี่ยนแปลงจากเดิมรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ตัวอย่างแบบจำลองที่ใช้วัดมูลค่ายุติธรรม

กิจการสามารถนำแบบจำลองการคำนวณมูลค่าเข้ามาใช้ในการวัดมูลค่ายุติธรรมในกรณีที่ไม่สามารถใช้วิธีราคาตลาดได้ ทั้งนี้ เพื่อให้มูลค่าดังกล่าวสะท้อนถึงมูลค่าปัจจุบันที่คาดหวังของตลาด ซึ่งตัวอย่างแบบจำลองที่ใช้วัดมูลค่ายุติธรรม เช่น

แบบจำลองของแบล็คโชลส์และเมอร์ตัน (Black-Scholes - Merton Model: BSM) เป็นแบบจำลองที่พิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของการปรับตัวขึ้นลงของสินทรัพย์อย่างต่อเนื่อง (Continuous Time) เมื่อพิจารณาถึงความถี่ของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยสมมติฐานภายใต้แบบจำลองนี้ คือ ราคาของสินทรัพย์มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง โดยพฤติกรรมการเคลื่อนไหวของราคาอ้างอิงมีการแจกแจงในรูปแบบลอการิทึมปกติ แบบจำลองนี้ถือว่ามีความเรียบง่าย โดยกิจการสามารถคำนวณและได้ผลลัพธ์ภายในเวลาอันรวดเร็ว รวมถึงแบบจำลองนี้ได้รับอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อนักลงทุน เพื่อใช้ในการคำนวณราคาและการซื้อขายออปชัน

แบบจำลองไบนอมิเยล (Binomial Model) เป็นแบบจำลองที่มาจากแนวคิดที่ว่านักลงทุนสามารถสร้างกลุ่มการลงทุนเลียนแบบที่ให้ผลตอบแทนเหมือนกับการลงทุนในออปชัน โดยต้นทุนในการสร้างกลุ่มการลงทุนนี้

ควรมีมูลค่าเท่ากับมูลค่าของออปชัน แบบจำลองนี้จะไม่ซับซ้อนเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับแบบจำลองของแบล็คโชลส์และเมอร์ตัน เนื่องจากได้กำหนดให้ราคาของสินทรัพย์อ้างอิงเคลื่อนไหวได้แค่ 2 ค่าในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น คือ ราคาที่เพิ่มขึ้น หรือลดลงของราคาที่อ้างอิงตลอดช่วงอายุสัญญาออปชัน

ข้อมูลก็นำมาใช้ในการประเมินมูลค่ายุติธรรม

IFRS 13 กำหนดให้กิจการเลือกใช้ข้อมูลที่สุดสอดคล้องกับลักษณะสินทรัพย์หรือหนี้สินทางการเงิน โดยเทคนิคการประเมินมูลค่าที่นำมาใช้ในการวัดมูลค่ายุติธรรม สำหรับข้อมูลที่นำมาใช้ในการประเมินมูลค่ายุติธรรม (Inputs to Valuation Techniques) กิจการต้องใช้ข้อมูลที่สามารถสังเกตได้ (Observable Input) ที่มีความเกี่ยวข้องให้มากที่สุดและใช้ข้อมูลที่ไม่สามารถสังเกตได้ (Observable Input) ให้น้อยที่สุด กิจการใช้ข้อมูลที่จะสังเกตได้สำหรับสินทรัพย์และหนี้สินทางการเงินบางอย่างจากตลาดแลกเปลี่ยนที่เป็นทางการ (Exchange Markets) ตลาดตัวแทน (Dealer Markets) ตลาดนายหน้า (Broker Markets) และตลาดซื้อขายที่ไม่มีตัวกลาง (Principal to Principal Markets) ทั้งนี้ กิจการต้องเลือกข้อมูลที่สุดสอดคล้องกับลักษณะของสินทรัพย์หรือหนี้สินที่ผู้ร่วมตลาดจะพิจารณารายการสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สินนั้น โดยต้องไม่รวมส่วนเพิ่มหรือส่วนลดที่ไม่สอดคล้องกับลักษณะของรายการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม IFRS 13 ไม่อนุญาตในการวัดมูลค่ายุติธรรมในทุกกรณี หากมีราคาเสนอซื้อขายในตลาดที่มีสภาพคล่อง (เช่น ข้อมูลระดับ 1) สำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สินโดยกิจการต้องใช้ราคานั้นโดยไม่ต้องปรับปรุงเมื่อมีการวัดมูลค่ายุติธรรม

ลำดับชั้นของมูลค่ายุติธรรม

IFRS 13 ได้กำหนดลำดับชั้นของมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Hierarchy) ตามประเภทข้อมูลที่น่า มาใช้เพื่อความเปรียบเทียบกันได้ของการวัดมูลค่ายุติธรรมและการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เทคนิคการประเมินมูลค่ายุติธรรมแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1) ข้อมูลระดับ 1 (Level 1) เป็นราคาเสนอซื้อ-ขาย (Quoted Price) ในตลาดที่มีสภาพคล่อง (Active Market) สำหรับสินทรัพย์และหนี้สินที่เหมือนกัน ซึ่งกิจการสามารถเข้าถึงตลาดนั้น ณ วันที่วัดมูลค่า ราคาเสนอซื้อ-ขายในตลาดที่มีสภาพคล่องถือเป็นมูลค่ายุติธรรมที่พร้อมด้วยหลักฐานที่น่าเชื่อถือที่สุด ได้แก่ ราคาปิดตลาดของหุ้นสามัญที่มีการซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นต้น

2) ข้อมูลระดับ 2 (Level 2) เป็นข้อมูลที่ไม่ใช่ราคาเสนอซื้อ-ขายที่รวมอยู่ในข้อมูลระดับ 1 แต่เป็นข้อมูล ซึ่งสามารถสังเกตได้ (Observable) ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม สำหรับสินทรัพย์และหนี้สิน ข้อมูลระดับ 2 รวมถึง

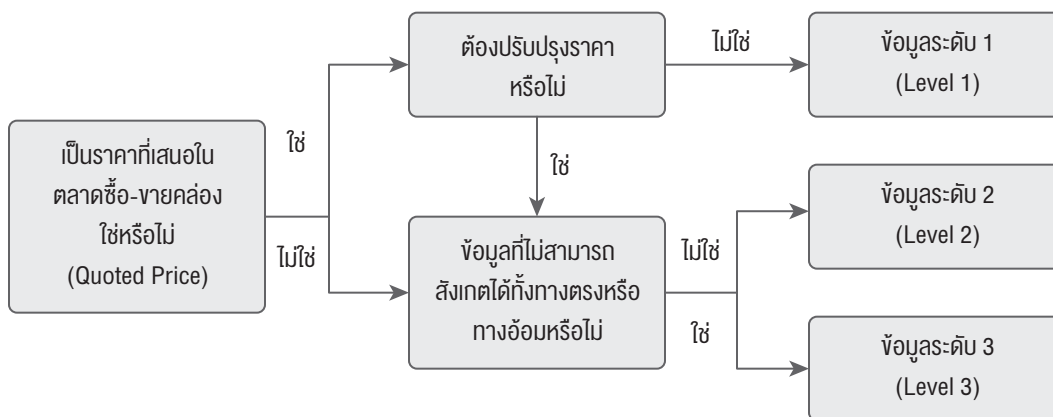
2.1) ราคาเสนอซื้อ-ขายสำหรับสินทรัพย์และหนี้สินที่คล้ายคลึงกันในตลาดที่มีสภาพคล่อง

2.2) ราคาเสนอซื้อ-ขายสำหรับสินทรัพย์และหนี้สินที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันในตลาดที่ไม่มีสภาพคล่อง

2.3) ข้อมูลอื่นที่ไม่ใช่ราคาเสนอซื้อ-ขายที่สามารถสังเกตได้ สำหรับสินทรัพย์และหนี้สิน

2.4) ข้อมูลซึ่งรวบรวมจากข้อมูลตลาดอื่น

3) ข้อมูลระดับ 3 (Level 3) เป็นข้อมูลที่ไม่สามารถสังเกตได้สำหรับสินทรัพย์และหนี้สิน โดยข้อมูลที่ไม่สามารถสังเกตได้จะถูกนำมาใช้ในการวัดมูลค่ายุติธรรมในขอบเขตเท่าที่ไม่มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่สามารถสังเกตได้ ณ วันที่มีการวัดมูลค่า โดยกิจการต้องพัฒนาข้อมูลที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยใช้ข้อมูลที่ดีที่สุดที่มีอยู่ในสถานการณ์ขณะนั้น ซึ่งรวมถึงข้อมูลของกิจการเอง ประกอบกับข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับสมมติฐานของข้อมูลที่มีส่วนร่วมในตลาดมีอยู่ การพิจารณา ลำดับชั้นของมูลค่ายุติธรรม แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ลำดับชั้นของมูลค่ายุติธรรม

การจัดประเภทและวัดมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงิน

IFRS 9 กำหนดให้กิจการจัดประเภทสินทรัพย์ทางการเงินตามวิธีการวัดมูลค่า โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (1) วิธีราคาทุนตัดจำหน่าย (2) วิธีมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น และ (3) วิธีมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน

1) วิธีราคาทุนตัดจำหน่าย ราคาทุนตัดจำหน่าย (Amortized Cost) คือ จำนวนที่สินทรัพย์ทางการเงินถูกวัดมูลค่า เพื่อรับรู้เมื่อเริ่มแรก และหักด้วยการจ่ายชำระคืนเงินต้น บวกหรือหักค่าตัดจำหน่ายสะสมโดยการใช้วิธีอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง (Effective Interest Rate: EIR) สินทรัพย์ทางการเงินที่วัดมูลค่าตามราคาทุนตัดจำหน่ายจะต้องเข้าเงื่อนไขทั้ง 2 ข้อ ดังนี้

(1) กิจการถือสินทรัพย์ทางการเงินไว้เพื่อรับกระแสเงินสดตามสัญญา ('Hold to Collect' Business Model Test)

(2) เงื่อนไขตามสัญญาของสินทรัพย์ทางการเงินมีกระแสเงินสดรับจากจ่ายคืนเงินต้นและดอกเบี้ยเท่านั้น ('Solely Payments of Principal and Interest' หรือ SPPI Test)

2) วิธีมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น (Fair Value Through Other Comprehensive Income หรือ FVTOCI) คือ จำนวนที่สินทรัพย์ทางการเงินถูกวัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรม และรับรู้ผลต่างระหว่างจำนวนที่ถูกวัดกับมูลค่าเมื่อรับรู้เมื่อเริ่มแรกผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น

สินทรัพย์ทางการเงินประเภทตราสารหนี้ที่วัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น (FVTOCI) ต้องเข้าเงื่อนไขทั้ง 2 ข้อดังนี้

(1) กิจการถือสินทรัพย์ทางการเงินไว้เพื่อรับกระแสเงินสดตามสัญญาหรือเพื่อขาย ('Hold to Collect and Sell' Business Model Test)

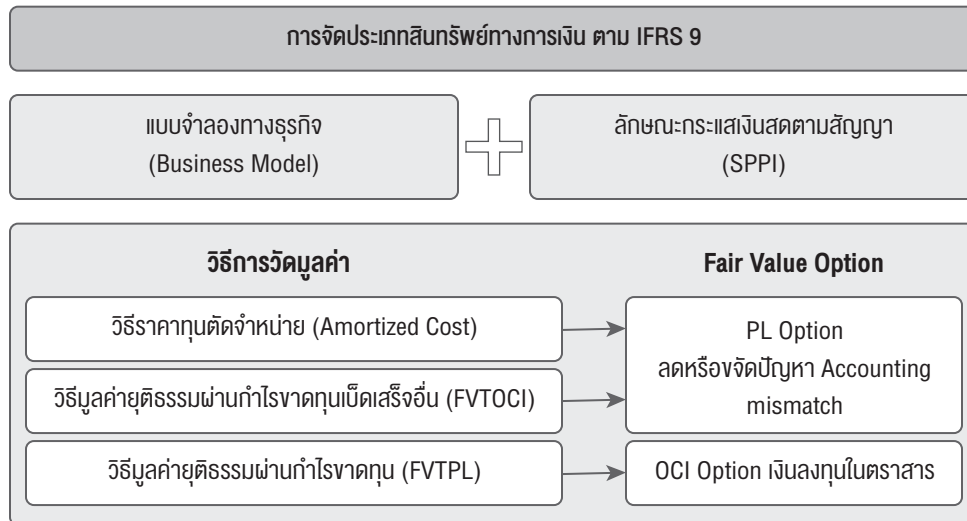
(2) เงื่อนไขตามสัญญาของสินทรัพย์ทางการเงินมีกระแสเงินสดรับจากจ่ายคืนเงินต้นและดอกเบี้ยเท่านั้น ('Solely Payments of Principal and Interest' หรือ SPPI Test)

สินทรัพย์ทางการเงินประเภทตราสารหนี้ที่วัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น (FVTOCI) ได้ ในกรณีที่เงินลงทุนในตราสารหนี้ดังกล่าวไม่ได้ถือเป็นหลักทรัพย์เพื่อค้ำ และกิจการบันทึกเงินปันผลที่ได้รับจากตราสารหนี้เป็นรายได้

3) วิธีมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน (Fair Value Through Profit or Loss หรือ FVTPL) คือ จำนวนที่สินทรัพย์ทางการเงินถูกวัดด้วยมูลค่ายุติธรรม และรับรู้ผลต่างระหว่างจำนวนที่ถูกวัดกับมูลค่าเมื่อรับรู้เมื่อเริ่มแรกผ่านกำไรขาดทุน สินทรัพย์ทางการเงินประเภทที่วัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน คือ

- สินทรัพย์ทางการเงินที่ถือไว้เพื่อค้ำ
- ตราสารหนี้ที่ไม่ได้วัดมูลค่าตามราคาทุนตัดจำหน่าย (Amortised Cost) และไม่ได้วัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น (FVTOCI)
- ตราสารหนี้ที่ไม่ได้วัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น (FVTOCI)
- สินทรัพย์ทางการเงินที่กิจการใช้วิธีวัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนภายใต้ข้อกำหนดเรื่องทางเลือกในการวัดมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Option)

เกณฑ์การทดสอบเพื่อใช้จัดประเภทสินทรัพย์ทางการเงินตามวิธีการวัดมูลค่าที่กำหนดไว้ใน IFRS 9 แสดงได้ตามภาพที่ 2

ภาพที่ 2 เกณฑ์การทดสอบเพื่อใช้จัดประเภทสินทรัพย์ทางการเงินตามวิธีการวัดมูลค่า

ทางเลือกในการวัดมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ทางการเงิน

IFRS 9 ได้กำหนดทางเลือกในการวัดมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Option) ไว้ 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) ทางเลือกในการวัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน ('Profit Loss' Option หรือ PL Option) และ (2) ทางเลือกในการวัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น ('Other Comprehensive Income' Option หรือ OCI Option)

1) ทางเลือกในการวัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน

IFRS 9 กำหนดทางเลือกในการวัดมูลค่ายุติธรรมโดยกิจการสามารถเลือกใช้วิธีวัดมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินเมื่อเริ่มแรกด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน (FVTPL) ได้ แม้ว่าข้อกำหนดทั่วไปของ IFRS 9 ได้กำหนดให้วัดมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินนั้นตามราคาทุนตัดจำหน่าย (Amortized Cost) หรือตามมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น (FVTOCI) ก็ตามหากการใช้วิธีวัดมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินเมื่อเริ่มแรกด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน (FVTPL) นั้น สามารถช่วยลดหรือขจัดปัญหาที่เกิดจากการไม่สม่ำเสมอของเกณฑ์การรับรู้หรือ

การวัดมูลค่าเมื่อเริ่มแรก หรือที่เรียกว่า ปัญหาการไม่จับคู่ทางบัญชี (Accounting Mismatch) ได้

2) ทางเลือกในการวัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น

แม้ว่าข้อกำหนดทั่วไปของ IFRS 9 กำหนดให้กิจการต้องวัดมูลค่าตราสารทุนด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน (FVTPL) ไว้ก็ตาม แต่ IFRS 9 ได้กำหนดให้กิจการสามารถเลือกใช้วิธีวัดมูลค่าตราสารทุนนั้นตามมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น (FVOCI) ได้ในกรณีที่เงินลงทุนในตราสารทุนดังกล่าวไม่ได้ถือเป็นหลักทรัพย์เพื่อค้าและกิจการบันทึกเงินปันผลที่ได้รับจากตราสารทุนเป็นรายได้

การจัดประเภทและการวัดมูลค่าหนี้สินทางการเงิน

หนี้สินทางการเงิน (Financial Liability) คือ ภาระผูกพันตามสัญญาที่กิจการจะส่งมอบสินทรัพย์ทางการเงินหรือการแลกเปลี่ยนสินทรัพย์หรือหนี้สินทางการเงินที่ส่งผลให้กิจการต้องเสียประโยชน์

ข้อกำหนดส่วนใหญ่ใน IFRS 9 เกี่ยวกับการจัดประเภทหนี้สินทางการเงินกำหนดให้กิจการสามารถเลือกใช้การ

วัดมูลค่าหนี้สินตามมูลค่ายุติธรรม อย่างไรก็ตาม IFRS 9 ได้กำหนดว่ามูลค่ายุติธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป (เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในความเสี่ยงด้านเครดิตของกิจการเอง) ให้นำไปแสดงในกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น ดังนั้น กิจการต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์การจัดประเภทและการวัดมูลค่าของหนี้สินทางการเงินให้สอดคล้องตาม IFRS 9

การจัดประเภทหนี้สินทางการเงิน

การจัดประเภทหนี้สินทางการเงินตาม IFRS 9 นั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ใน IAS 39 มากนัก IFRS 9 จัดประเภทหนี้สินทางการเงินออกเป็น 2 ประเภทคือ (1) ราคาทุนตัดจำหน่าย และ (2) มูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน

1) ราคาทุนตัดจำหน่าย (Amortised Cost) IFRS 9 กำหนดให้หนี้สินทางการเงินทั้งหมดต้องวัดมูลค่าด้วยราคาทุนตัดจำหน่าย โดยใช้วิธีอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงยกเว้นหนี้สินทางการเงินที่กำหนดไว้ใน ข้อ 2)

2) มูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน (FVTPL) หนี้สินทางการเงิน ที่วัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน (FVTPL) คือ หนี้สินทางการเงินที่ถือไว้เพื่อค้า และหนี้สินทางการเงินที่กิจการเลือกใช้วิธีวัดมูลค่าตามมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน (FVTPL) ตามทางเลือกในการวัดมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Option) ที่กำหนดไว้ใน IFRS 9

IFRS 9 กำหนดให้กิจการต้องจัดประเภทหนี้สินทางการเงินทั้งหมด โดยให้วัดมูลค่าในภายหลังด้วยวิธีราคาทุนตัดจำหน่าย เว้นแต่

- (1) หนี้สินทางการเงินที่วัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน หนี้สินดังกล่าวรวมถึงหนี้สินตราสารอนุพันธ์ที่ต้องวัดมูลค่าในภายหลังด้วยมูลค่ายุติธรรม
- (2) หนี้สินทางการเงินที่เกิดขึ้นจากการโอนสินทรัพย์ทางการเงินที่ไม่เข้าเงื่อนไขการตัดรายการออกจากบัญชีหรือเกิดขึ้นเมื่อถือปฏิบัติตามเกณฑ์ความเกี่ยวข้องต่อเนื่อง

- (3) สัญญาค้ำประกันทางการเงิน ภายหลังการรับรู้รายการเริ่มแรก ผู้ค้ำประกันตามสัญญาต้องวัดมูลค่าในภายหลังด้วยมูลค่าที่สูงกว่าระหว่างจำนวนของค่าเพื่อผลขาดทุนและจำนวนที่รับรู้เมื่อเริ่มแรก หักรายได้สะสมที่รับรู้ตามหลักการของมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 15 เรื่อง รายได้จากสัญญาที่ทำกับลูกค้า
- (4) ภาระผูกพันที่จะให้สินเชื่อที่อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยตลาด ผู้ให้สินเชื่อดังกล่าวต้องวัดมูลค่าในภายหลังด้วยมูลค่าที่สูงกว่าระหว่างจำนวนของค่าเพื่อผลขาดทุนและจำนวนที่รับรู้เมื่อเริ่มแรก หักรายได้สะสมที่รับรู้ตามหลักการของมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 15 เรื่อง รายได้จากสัญญาที่ทำกับลูกค้า
- (5) สิ่งตอบแทนที่คาดว่าจะต้องจ่ายที่รับรู้โดยผู้ซื้อในการรวมธุรกิจที่ถือปฏิบัติตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 3 เรื่อง การรวมธุรกิจ สิ่งตอบแทนที่คาดว่าจะต้องจ่ายดังกล่าวต้องวัดมูลค่าในภายหลังด้วยมูลค่ายุติธรรมโดยรับรู้ผลต่างเข้ากำไรหรือขาดทุน

ทางเลือกในการวัดมูลค่ายุติธรรมหนี้สินทางการเงิน

IFRS 9 กำหนดทางเลือกในการวัดมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Option) โดยอนุญาตให้กิจการสามารถวัดมูลค่าหนี้สินทางการเงินด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน (FVTPL) ในกรณีต่อไปนี้

- 1) หากการใช้วิธีวัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุน (FVTPL) สามารถช่วยลดหรือขจัดปัญหาที่เกิดจากการไม่สม่ำเสมอของเกณฑ์การรับรู้หรือการวัดมูลค่าเมื่อเริ่มแรกหรือที่เรียกว่า Accounting Mismatch ได้
- 2) หากการบริหารหนี้สินทางการเงินนั้นใช้เกณฑ์การประเมินผลจากมูลค่ายุติธรรม
- 3) ตราสารแบบผสม เช่น หุ้นกู้แปลงสภาพ เงินกู้ยืมที่มีอัตราดอกเบี้ยลักษณะ Leverage ตราสารดังกล่าวมีอนุพันธ์แฝง ซึ่งต้องมีการแยกต่างหากจากกัน

สรุป

มูลค่ายุติธรรมเป็นราคาที่ได้รับจากการขายสินทรัพย์ หรือจะจ่ายเพื่อโอนหนี้สินในรายการที่เกิดขึ้นในสภาพปกติ ระหว่างผู้ร่วมตลาด (Market Participant) ณ วันที่มีการวัดมูลค่า (Exit Price) โดยมีเทคนิคการวัดมูลค่า (Valuation Technique) 3 วิธี ได้แก่ วิธีราคาตลาด (Market Approach) วิธีราคาทุนเปลี่ยนแปลง (Cost Approach) และวิธีกระแสเงินสด (Income Approach)

หากกิจการไม่สามารถใช้วิธีราคาตลาดหรือไม่สามารถหารราคาอ้างอิง กิจการอาจนำแบบจำลองการคำนวณมูลค่าเข้ามาใช้ในการวัดมูลค่ายุติธรรมในกรณีที่ไม่สามารถใช้วิธีราคาตลาดได้ ทั้งนี้เพื่อให้มูลค่าดังกล่าวสะท้อนถึงมูลค่าปัจจุบันที่คาดหวังของตลาด ด้วยการใช้แบบจำลองของแบล็ค-โชลส์และเมอร์ตัน (Black-Scholes - Merton Model: BSM) หรือแบบจำลองไบโนเมียล (Binomial Model) ทั้งนี้ข้อมูลที่นำมาใช้ในการประเมินมูลค่ายุติธรรม (Inputs to Valuation Techniques) กิจการต้องใช้ข้อมูลที่สามารถสังเกตได้ (Observable Input) ที่มีความเกี่ยวข้องให้มากที่สุด และใช้ข้อมูลที่ไม่สามารถสังเกตได้ (Observable Input) ให้น้อยที่สุด โดยกิจการใช้ข้อมูลที่อาจสังเกตได้สำหรับสินทรัพย์และหนี้สินทางการเงิน บางอย่างจากตลาดแลกเปลี่ยนที่เป็นทางการ (Exchange Markets) ตลาดตัวแทน (Dealer Markets) ตลาดนายหน้า (Broker Markets) และตลาดซื้อขายที่ไม่มีตัวกลาง (Principal to Principal Markets)

สำหรับเทคนิคในการประเมินมูลค่ายุติธรรมแบ่งเป็น 3 ระดับชั้น คือ ข้อมูลระดับ 1 (Level 1) ข้อมูลระดับ 2

(Level 2) และข้อมูลระดับ 3 (Level 3) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่สามารถสังเกตได้สำหรับสินทรัพย์และหนี้สิน ทั้งนี้ การวัดมูลค่าและการรับรู้รายการ กิจการต้องปฏิบัติตาม IFRS 9 ซึ่งได้กำหนดให้เครื่องมือทางการเงินต้องวัดด้วยมูลค่ายุติธรรมตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ 13 (IFRS 13) เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม นอกจากนั้น ในกรณีที่เกิดการมีตราสารอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง กิจการต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของการบัญชีป้องกันความเสี่ยง (Hedge Accounting) ที่กำหนดไว้ภายใต้ IFRS 9

REFERENCES

- Federation of Accounting Professions. (2016). Documents of the Seminar of the Draft of Financial Reporting Standard No.9 Financial Instruments. Access on 7 May 2017 from http://www.fap.or.th/images/column_1488771146/Preparation%20of%20%20Financial%20
- IASB. (2014). *International Financial Reporting Standard No. 9 Financial Instruments*. IFRS Foundation, London, United Kingdom.
- IFRS. (July 2014). IFRS 9 Project Summary, accessed June 7, 2016, <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/Documents/IFRS-9-Project-Summary-July-2014.pdf>

